

JAPONYA'NIN FİLİPİNLER SİYASETİ (1868-1912)

Emine SİCİM KAPLAN¹

Geliş: 04.11.2019 / Kabul: 18.03.2020

DOI: 10.29029/busbed.642757

Öz

Japonya ve Filipinler arasındaki ilişkiler Sengoku Dönemi'ne kadar dayanmaktadır. Ancak Japonya'nın Sakoku Dönemi'ne girmesi ile ikili ilişkiler sekete uğramış ve ilişkilerin yeniden başlaması için de Meiji Dönemi'ne kadar beklemek gerekmiştir. Bu bakımdan Meiji Dönemi, hem ilişkilerin yeniden düzelmesi hem de resmi anlamda ilişkilerin başlaması açısından önemlidir. Diğer taraftan bize göre bu dönemin bir diğer önemi ise, Japonya'nın 1941 yılında Filipinlere yaptığı çıkartmanın temellerinin bu döneme kadar dayanıyor olmasıdır. Ancak Türkçe literatüre bakıldığında konuyla ilgili yeterince çalışma olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Meiji Dönemi'ndeki Japonya'nın Filipinlere yönelik ilgisi ve karşılıklı ilişkiler çalışmanın konusu olarak belirlenmiş, dönem entelektüellerinin yazdıkları üzerinden II. Dünya Savaşı'ndaki Japonya'nın Filipinlere yönelik işgalci siyasetinin temellerinin bu dönemde atılıp atılmadığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filipinler Devrimi, Benguet Yolu, Meiji Dönemi, Japonya, Filipinler.

JAPAN'S POLICY TOWARD PHILIPPINES (1868-1912)

Abstract

The relations between Japan and Philippines date back to the Sengoku Period. However, because of the Sakoku Period, bilateral relations were interrupted and it was necessary to wait until the Meiji Period for restarting relations. In this respect, the Meiji Period is important both in terms of the recovery of relations and the beginning of formal relations between Japan and

¹ Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü, emine.kaplan@selcuk.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9328-1192>.

Philippines. On the other hand, another important point of this period for Turkey is that in 1941 Japan's occupation of the Philippines was based on this period. However, it has been seen that this issue has not been adequately addressed in the Turkish literature. So Japan's interest in the Philippines during the Meiji Period and mutual relations have been identified as the subject of this study. In this study, it has been discussed that whether it had been laid the basis of the occupation policy of Japan towards the Philippines in the Meiji Period by the writings of the Meiji intellectuals.

Keywords: *Philippines Revolution, Benguet Road (Kennon Road), Meiji Period, Japan, Philippines.*

Giriş

Japonya ve Filipinler arasındaki ilişkiler, Toyotomi Hideyoshi (1537-1598) zamanına kadar dayanmaktadır. Hideyoshi, döneminde yayılcı bir politika izleyerek, Kore ve Çin'den başlamak üzere Güneydoğu Asya'dan Hindistan'a kadar ele geçirmeyi, Japonya'nın gücünü karada ve denizde genişletmeyi amaçlamıştır (Seiichi, 1962: 20; Meyer, 2009: 97-98). Hideyoshi planları doğrultusunda, 1592-1597 yılları arasında Kore'ye iki kez askeri çıkartma düzenlemiştir, aynı zamanda 1591 yılından 1594 yılına kadar da İspanya'nın sömürgesinde bulunan Filipinlere elçileri aracılığıyla üç kez mektup göndermiştir. Mektuplarında, Filipinlerin Japonya'ya yönelik henüz bağımlık bildirme ya da haraç ödeme gibi bir harekette bulunmadığını, bundan dolayı kendilerini cezalandırmak üzere askeri güçlerinin yola çıkmaya hazır olduklarını belirterek, Filipinler yönetimini açıkça tehdit etmiştir (Asao, 2008: 77). Hideyoshi'nin tehditlerine karşılık İspanyol yönetim, Filipinlerdeki ülke savunmasını güçlendirmiştir (Hildreth, 1855: 110-111). Ancak o dönemde Hideyoshi için daha çok Kore ön planda olduğundan, mektup göndermenin dışında Filipinlere yönelik herhangi bir faaliyette bulunmamıştır. Dolayısıyla Hideyoshi'nin tehditleri sonuçsuz kalmış, aynı zamanda Filipinlere saldırmaya da ömrü yetmemiştir.

Hideyoshi'den sonra başa geçen Tokugawa Ieyasu (1543-1616), Hideyoshi'nin tam tersi Güneydoğu Asya ülkeleri ile dostane ve barışçıl siyaset izlemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda bozulan dış ilişkileri düzeltmek ve dostane ilişkiler kurmak için 1601-1614 yılları arasında içerisinde Filipinlerin de bulunduğu birçok Güneydoğu Asya ülkesine 41 adet mektup göndermiştir. Bu mektuplar, Ieyasu'nun iyi niyetini kanıtlamaktadır (Clulow, 2013: 339). Ieyasu mektuplarında, Hideyoshi'nin tehditlerinden ziyade karşılıklı diplomatik ve

ticari ilişkileri geliştirme isteğini dile getirmiştir. Dolayısıyla onun zamanında Japonya'nın, Güneydoğu Asya'da bulunan ülkeler ile olan diplomatik ilişkileri artmış, bu durum da Japonya'nın bölgeyle hem ticari hem de siyasi anlamda bağlarını iyileştirmesine katkı sağlamıştır. Elbette Ieyasu'nun ılımlı politikası, Japonya ve Filipinler arasındaki karşılıklı ilişkileri de düzeltmiştir. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiştir. Japonya'da artan Hristiyanlık faaliyetlerine karşılık Ieyasu, 1614 yılında Hristiyanlığı kontrol altına almak için Hristiyanları infaz etme ilkesine geri dönmüştür. Bu hareket iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Katolik İspanya yönetimindeki Filipinler, Hristiyan idamlarına tepki göstermiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler kopmuştur. Daha sonra Shimabara'da çıkan Hristiyanlık ayaklanmasıyla birlikte Japonya, 1639 yılından itibaren yaklaşık 250 yıl sürecek olan Sakoku politikası yani tecrit politikası uygulamaya karar vermiştir. Bu politika kapsamında Japonya'ya yabancıların girmeleri ve Japonların da ülke dışına çıkmaları yasaklanmıştır. Bunun sonucunda Japonya'nın Filipinler ile olan teması da tamamen kesilmiştir (Shūsaku, 1942: 12).

Sakoku Dönemi'nden (1639-1854) dolayı sekteye uğrayan iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması için Meiji Dönemi'ne (1868-1912) kadar beklemek gerekmiştir. Resmi anlamda ikili ilişkiler, 29 Aralık 1888'de Filipinlerin Manila şehrinde Japon konsolosluğunun açılması ile başlamıştır. Konsolosluğun açılmasında iki faktör etkili olmuştur. Birincisi; konsolosluk, iki ülke arasındaki ticareti geliştirmek ve Filipinlere yönelik Japon güçlerini artırmak amacıyla açılmıştır. Bir diğeri ise; İspanya'nın 1886 yılında Yokohama'da konsolosluk açmasıdır. Japonya'nın Hong Kong konsolosu Minami Teisuke, İspanya'nın konsolosluk açmasının ardından, Japon hükümeti tarafından Filipinlere gözlem yapmak amacıyla görevlendirilmiştir. Teisuke, yirmi günlük araştırmasının ardından Manila'da Japon konsolosluğu kurulmasını önermiştir (Yoshikawa, 1995: 165). Ancak iki ülke arasında gidip gelmeler yeterli seviyede olmayınca Filipinlerdeki Japon konsolosluğu, 13 Eylül 1893 tarihinden itibaren kapatılmıştır. Yaklaşık üç yıl süre ile kapatılan konsolosluk, 26 Ekim 1896 tarihinde yeniden açılmıştır (Yoshikawa, 1992: 38; Yu-Jose, 1999: 13). Japonya ve Filipinler arasındaki somut ilişkilerin başlaması da, konsolosluğun yeniden açılmasından sonrasına dayanmaktadır. Özellikle Filipinlerin 1898 yılında Amerika'nın sömürmesine girmesinin ardından iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştiği görülmektedir (Hayase, 2012: 9).

1. Filipinler Devrimi ve Japonya

Japonya, Amerika'nın zorlaması ile kapılarını dış dünyaya açtıktan sonra Asya'daki ülkelerin düştüğü duruma düşmemek, yani sömürge toprağı olmaktan

kaçınmak için emperyalist yolu seçmiştir. Bu doğrultuda genişlemede coğrafik anlamda kendine iki farklı güzergâh belirleyerek Meiji Dönemi'nden II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar kuzeye ve güneye yönelmiştir. Kuzeyinde 1894 yılından 1895 yılına kadar Çin ile savaştan Japonya, bu savaştan zaferle ayrılmasından sonra güneyine de önem vermeye başlamıştır. Bu bağlamda savaşın sonunda imzalanan Shimonoseki Antlaşması ile Tayvan'ın ele geçirilmesi, Japonya'nın güneye ilerlemesinin atlama taşı olarak kabul edilir (Yanaihara, 2008: 68). Diğer bir ifade ile Tayvan, Japonya'nın güneydeki ilk topağı ve güney siyasetinin başlangıcı olmuştur.

Japonya'nın Çin karşısında kazandığı zafer ve Tayvan'ı işgal etmesi, Filipinlerdeki İspanyol yönetimin Japonya'ya karşı olan endişelerini artırmıştır. Çünkü Tayvan'dan sonra Filipinlerin ele geçirilmesi, Japonya'nın güneye ilerlemesinin bir diğer adımı olarak görülmüştür. Ayrıca savaştan sonra Japonya, Avrupalıların sömürgelerinden kurtulmak isteyen Asyalı milliyetçiler tarafından ilgi çekici hale gelmiştir. Bunların içerisinde Filipinli milliyetçiler de yer almış, İspanya'ya karşı mücadelelerinde Japonya'nın yardım eli uzatacağı konusunda umutları artmıştır. Filipinler milliyetçilik topluluğu Katipunan'ın lideri Andres Bonifacio (1863-1897), 4 Mayıs 1896 tarihinde Manila'ya ulaşan Japon savaş gemisi Kongo'nun kaptanından, kendilerine yardım etmelerini istemiştir. Konuşma esnasında aradaki iletişimi Manila'daki Japon ticaret dünyasının öncülerinden olan Tagawa Moritarō (1864-1920) sağlamıştır (Yoshikawa, 1980: 387-421). Ancak Bonifacio, Kongo gemisinden herhangi somut bir yardım elde edememiştir (Goodman, 1998: 378). Bu görüşmeden yaklaşık dört ay sonra 1896 yılının Ağustos ayında da Filipinler Devrimi patlak vermiştir.

Filipinler Devrimi başladıktan sonra devrimcilerin lideri Emilio Aguinaldo (1869-1964), Japonya'dan askeri destek istemiştir. Ancak Meiji hükümeti, devrimcilerin isteklerine karşı tarafsız bir politika izlemeyi tercih etmiş, daha çok durumla ilgili gözlemlerde bulunmuştur. Çünkü bu dönemde Japonya'nın asıl derdi, Avrupalılar ile imzaladığı eşit olmayan antlaşmaları yeniden düzenlemek olup, Japonya'nın dış politikasında Batı ön planda olmuştur. Ayrıca Japonya'nın Filipinli devrimcilere açıktan yardım etmesi, Amerika'nın Filipinlerdeki çıkarlarına zarar vereceğinden iki ülke arasında sorun çıkmasına neden olabilirdi. Bundan dolayı bu dönemde Japonya'nın Filipinler ile ilişkileri soyut kalmıştır. Ancak Meiji hükümeti, Filipinlerdeki devrimi gözlemlemek üzere 1896 yılında Kususe Kiyohiko, 1897 yılında Shiroyo Sakamoto, 1898 yılında Tokizawa Uikichi adında gözlemciler göndererek durumu yakından takip etmiştir (Yu-Jose, 1996: 67). Bunun yanı sıra Japon

askeri görevlileri; siyaset adamları; Kokuryūkai² ve Genyōsha³ gibi Pan-Asyacılı örgütler; Miyazaki Tōten (1871-1922), Inukai Tsuyoshi (1855-1932), Uchida Ryōhei (1879-1937) gibi Pan-Asyacılar, Filipinlerdeki devrim ile yakından ilgilenmişler ve müdahale etmek için fırsat kollamışlardır (Elbsree, 1953: 3; Hayase, 1996: 24).

Filipinler Devrimi başladıktan iki yıl sonra, Amerika ve İspanya arasında savaş patlak vermiş ve bu durum karşısında Japonya tarafsızlığını ilan etmiştir. Bundan dolayı İspanya'ya karşı Japonya'dan yardım bekleyen Filipinli devrimciler, resmi olmayan yollardan Japonya ile temas kurmaya yani Japon hükümetinden ve askeriye mensubu bazı kişilerden yardım istemeye devam etmişlerdir. Ancak Amerika, İspanya'ya karşı zafer elde edip, Filipinleri işgal edince devrimciler, bu kez yeni bir düşman ile karşı karşıya kalmışlardır. Ancak her ne kadar düşman değişse de, Filipinli devrimcilerin tavırları değişmemiş ve Amerika'nın güçlü silahları karşısında da Japonya'dan yardım beklemişlerdir (Yu-Jose, 1999: 9-10). Devrimcilerin beklentilerine karşılık bir süre durumu gözlemleyen Japon hükümeti, Amerika'nın Filipinleri işgal etmesini durdurmak için harekete geçerek, 19 Temmuz 1899 tarihinde Nunobiki Maru gemisi ile Filipinlere gizlice silah ve mühimmat göndermiştir. Ancak gemi, yolculuk esnasında tayfundan dolayı 21 Temmuz'da Şangay'da batmış ve gönderilen silahlar hiçbir zaman Filipinli devrimcilerin ellerine ulaşamamıştır (Hayase, 2014: 39; Matthiessen, 2016: 26). Geminin batması, taşıdığı mühimattan dolayı Japonya'yı Amerika karşısında zor duruma düşürmüştür. Çünkü kazayla birlikte Japonya'nın sergilediğinin aksine tarafsız bir politika izlemediği ortaya çıkmıştır. Hawaii göçünden dolayı Amerika ile bu dönemde ihtilaftan kaçınan Japonya, durumdan haberdar olan Amerika'ya geminin gönderildiğini onaylamış, ancak gönderilme amacının belirsiz olduğunu iddia ederek net bir tavır sergilememiştir (Tokushirō, 1978: 8-9; Junzo, 1991: 56-58). Ancak yaşanan olaylarla görünenin aksine Japonya'nın, Filipinlere kayıtsız kalmadığı,

² Kokuryūkai (Kara Ejder Örgütü): Şubat 1901'de Uchida Ryōhei tarafından kurulmuştur. Elemanlarını istihbaratçıların oluşturduğu bu derneğin amacı, sınırları Amur nehrinin hemen üzerinde başlayan Rusya ile savaşarak onu bu bölgeden çıkarmaktır. Aşırı milliyetçi derneklerin içerisinde en büyük ve en güçlüsü olan bu dernek, Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika, Habeşistan ve Kuzey Afrika'ya kadar etkili olmuştur. Bkz: Dünder, 2011: 185.

³ Genyōsha (Büyük Okyanus Topluluğu): Bu örgüt ismini anakaradan Kyūshū'yu ayıran körfezden almıştır. İsim, Kokuryūkai gibi deniz aşırı ya da kıtasal hedefi işaret eder. 1881 yılının şubat ayında *Kyōshisha*, *Kyoninsha*, *Kenshisha*, *Koyosha* gibi topluluklar bir araya gelerek Hiraoka Kotaro başkanlığında Genyōsha'yı oluşturmuşlardır. Büyük Asyacılığı destekleyen en eski ve etkili kuruluştur. Resmi olarak örgütün başı olarak ifade edilmese de en güçlü lider Tōyama Mitsuru olmuştur. Bkz: Norman, 1944: 267-269.

Filipinli devrimcileri gizliden gizliye desteklediği ortaya çıkmıştır. Silah gönderme de başarısız olmasına rağmen Japonya'nın Filipinler ve devrimcilere yönelik ilgisi devam etmiş, Japon askeri görevliler, Filipinlerde bulunan Japon kuruluşlardan ve Japon yanlısı Filipinlilerden bilgi toplamak üzere Manila'ya görevlendirilmişlerdir. Bilgi toplama faaliyetlerinin merkezi Manila'da bulunan Japon konsolosluğu olmuş ve Japon konsolos, bölgede teftiş gezileri yaparak ülkesi için ilk elden bilgi edinmeye çalışmıştır. Bu dönemde sadece devrim hakkında değil, adayla ilgili coğrafik ve stratejik bilgi de toplanmıştır (Hashiya, 1986: 142; Hayase, 1999: 39).

Filipinli devrimciler, Japonya'dan silah yardımı alamadıkları için Amerika karşısında başarısız olmuşlardır. Dolayısıyla Amerika, 1901 yılında devrimcilere karşı zafer elde ederek Filipinlerde Amerikan tarzı demokrasi uygulamaya başlamış ve aynı zamanda Pasifik'te de gücünü artırmıştır (Atsushirō, 1991: 41). Japonya açısından bakıldığında ise, iki ülke arasındaki ilişkiler yoğunlaşmıştır. Çünkü Japonlar, Amerikan yönetimden önce İspanya'nın baskıcı tutumundan dolayı Filipinlerde, ticaret yapmak ve kalmak istememişlerdir. Dolayısıyla Amerika ile birlikte Japonya'nın, Filipinlerdeki hem nüfusu hem de ekonomik anlamda faaliyetlerinde artış yaşanmıştır (Yoshikawa, 1995: 165).

Devrimden sonra Japonya'da, Filipinler ile ilgili yayımlanan yazılı eserlerin sayısında da artış yaşanmıştır. Filipinler, daha çok siyasi romanlarda bahsedilirken, özellikle devrim ile ilgili çok sayıda kitap yayımlanmıştır. *Aginarudo* (アギナルウド), *Ankokusekai Manira no Yume* (暗黒世界まにらの夢), *Sabigatana* (さびがたな) bu romanlardan bir kaçıdır (Hayase, 1996: 28; Hayase, 2014: 25). Ancak devrimle beraber Filipinler üzerine yazılan kitap sayısında artış yaşanmış olsa da, Japon toplumunda Filipinler algısının oluşması, entelektüellerin yazdıklarından dolayı devrimden öncesine dayanır.

2. Japon Toplumunda Filipinler Algısının Oluşumu

Japonya'nın Sakoku Dönemi yaşadığı zamanlarda Batılı güçler, güneye ilerleyerek Güneydoğu Asya'da bulunan ülkeleri sömürgeleri altına almışlardır. Bunun sonucunda 1880'li yıllarda Güneydoğu Asya Bölgesi dört güçlü Batılı ülke tarafından yönetilir hale gelmiştir. Burma (Myanmar) ve Malaya (Malezya) İngiltere'nin; Hollanda Doğu Hint Adaları (Endonezya) Hollanda'nın; Hindişin (Laos, Kamboçya, Vietnam) Fransa'nın; Filipinler de Amerika'nın kontrolüne geçmiştir (Adachi, 2011: 342). Siam (Tayland) ise sözde bağımsız olarak

kalmış, ancak sömürgeci düzenlemelere ve İngiliz ekonomik danışmana sahip olmuştur (Huff, 2007: 152).

Amerika'nın baskısı ile 1854 yılında kapılarını dış dünyaya açan Japonya, yukarıda da bahsedildiği üzere başlangıçta güneye yönelik ilgi beslememiş, daha çok kuzey siyasetine ağırlık vererek Kore ve Çin ile ilgilenmiştir. Bu dönemde Japonya, Batı'daki sistemleri ve gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla gönderdiği heyetler aracılığıyla Güneydoğu Asya'nın durumundan haberdar olmuştur. 1862 yılında Avrupa'ya gönderilen Takeuchi Heyeti, Takeuchi Heyeti'nden sonra 1864 yılında gönderilen Ikeda Heyeti ve ardından 1871 yılında giden Iwakura Heyeti, yolculuklarını Güneydoğu Asya'daki limanlar aracılığı ile gerçekleştirmişlerdir. Gönderilen elçiler, yolculukları esnasında Güneydoğu Asya'nın zengin kaynaklarının ve Japonya'ya olan yakınlığının farkına varmışlar, halkının Batılı güçlerin sömürgesinde olduğunu ve Batı'nın aç gözlülüğünden dolayı fakir halde yaşadıklarını gözlemlemişlerdir (Nishioka, 1997: 25-36). Japon hükümeti de, Avrupa'ya giden bu heyetler vasıtasıyla Güney'in durumundan haberdar olmuştur.

1873 yılının Ekim ayında Ōkubo Kabinesi kurulmuş, ardından yeni kabinede güney, Japon dış politikasının prensibini oluşturur hale gelmiştir. Bu doğrultuda Japonya, Güneye yönelik adımlar atarak Ogasawara Adalarının geri alınmasına karar vermiş, bu karardan iki yıl sonra Ogasawara Adaları ele geçirilmiştir. 1879 yılında da Ryūkyū Krallığı ortadan kaldırılarak Okinawa adı altında Japonya'nın topraklarına eklenmiştir (Yasukatsa, 2017: 19).

Japon toplumunda Filipinlere yönelik ilgi de bu dönemden sonra ortaya çıkmıştır. Bu ilgi yazılı kaynaklara da yansımış ve Filipinler ile ilgili dergilerde Japonca yazılar yazılmış, kitaplar ve siyasi romanlar yayımlanmıştır. Dolayısıyla Japon toplumunda, Güney algısının oluşmasında dönem entelektüellerinin katkılarının önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bunların içerisinde Yokoo Tōsaku (1839-1903), Suigura Jūgō (1855-1924), Suganuma Teifū (Tadakaze) (1865-1889) gibi dönemin önemli şahsiyetleri Güneydoğu Asya'da Filipinleri ön plana çıkartmışlardır. Bu kişiler Japon ulusunun göç etmesi için en uygun ülkelerden birinin Filipinler olduğunu ve Japonya'nın Filipinlere genişlemesi gerektiğine dair görüşlerini yazılarıyla dile getirmişlerdir. Çünkü onlara göre; genişlemek, Japonya'nın milli saygınlığını ve gücünü artırması için bir yoldur. Bu genişleme yolu, Japonya'nın Batılı güçlerle yüzleşmesinde ve eşit olmayan anlaşmaların düzenlenmesinde uzlaşmaya varılmasını sağlayacaktır. Japonya'nın dünyadaki halklara, özellikle

komşularının geri kalmışlığına yardım etmek, onları medenileştirmek gibi bir misyonu vardır. Kaldı ki Japonya nüfus bakımından kalabalık, buna karşın kaynak bakımından ise fakirdir. Bundan dolayı Yokoo, Suigura ve Suganuma düşüncelerinde Japonya'nın güneye, özellikle Filipinlere ilerlemesi ve genişlemesini savunmuşlardır (Saniel, 1963: 1). Ancak üçünün içerisinde Filipinler konusunda en önemlisi ve kendisinden sonrakileri de düşünceleriyle etkileyen Yokoo Tōsaku'dur.

Yokoo Tōsaku, Japonya'nın barışçıl gibi görünen, ama aslında işgalci bir düşünceyi barındıran hareketle Filipinlere yönelmesini savunmuştur. Bu düşüncesi ile bağlantılı olarak Yokoo, güneyi sömürgeleştirmeyi üç alana bölmüştür. İlk bölge Palawan, Sulu ve Mindanao'yu içine alan Filipinlerden; ikinci bölge Caroline ve Marshall Adalarından; son bölge de Cava'ya yakın olan Ogasawara Adalarının güneyindeki adalardan oluşmuştur (Saniel, 2006: 52-54). Bu düşüncesini dile getirdiği 1885 yılında Güney Asya'ya yönelik düzenlediği toplantıda; maddi durumu olmayan fakir Japonları, Japon toplumunun en alt tabakasını ve suçluları Filipinlerin; Mindanao, Sulu ve Palawan Adalarına göndermeyi savunmuştur. Bu kişilerin yerel halk ile yakın temas kurarak, halkın iyi niyetini kazanmaları gerektiğini dile getirmiştir. Halkın güvenini kazandıktan sonra da toprak kiralayıp, ürün yetiştirmelerini, dahası toprak satın almalarını içeren planlarını açıklamıştır (Saniel, 2006: 52-54). Kısacası Yokoo, düzenlediği toplantıda adım adım Filipinleri kolonileştirme planını açıklamıştır.

Yokoo ile aynı dönemde Filipinlere yönelik ilerlemeyi savunan ve Yokoo'nun düşüncelerinden etkilenen kişilerden biri Suigura Jūgō'dur. Suigura, 1886 yılında *Hankai Yume Monogatari* (樊噲夢物語) adlı küçük bir kitapçık kaleme almış ve bu kitapçıkta Japon toplumunun en alt tabakasını Filipinlere göndererek, bölgeyi ele geçirmeye yönelik düşüncelerini dile getirmiştir. Ona göre; 90.000 kişi gönderilmeli ve giden kişiler bölge halkı ile dostane ilişkiler kurarak İspanyol yönetime saldırmak için doğru zamanı beklemelidir. Daha sonra bu kişiler, Filipinleri Japonya'nın sömürgesi haline getirmelidirler (Yoshikawa, 1992: 38; Hayase, 2012: 184). Ancak ne Yokoo ne de Suigura'nın Filipinlere gidip görmüşlüğü vardır. Bunların içerisinde sadece Suganuma Teifū, 7 Nisan 1889'da Filipinler ile ilgili araştırma yapmak üzere Manila'ya gitmiştir (Honjō, 1942: 141).

Suganuma, Manila'da yaklaşık üç ay kalmış ve kaldığı süre boyunca bölgede Japonya'nın muhtemel yapabileceği ticari girişimlerle ilgili araştırmalarda bulunmuştur. Araştırması o dönem Japonya'nın en etkili gazetesi olan *Nihon'da* (日本) yayımlanmıştır (Hayase, 1999: 35). Gazetenin yanı sıra

Suganuma, Manila'daki gözlemlerini *Shin Nihon no Tonan no Yume* (新日本の 函南の夢) adlı eserinde toplamıştır. Suganuma kitabında Filipinleri, Tanrı'nın kısa süreliğine başkalarına ödünç verdiği Japonya'nın yeni alanı olarak nitelendirmiştir. Çünkü ona göre Tanrı, Filipinlerin başkaları tarafından işgal edileceğinden korkmuş ve Filipinleri korumak amacıyla bir süreliğine İspanya'ya ödünç vermiştir. Bundan dolayı Japonya, zaten kendisinin olan toprakları İspanya'dan geri almalı ve Filipinleri ele geçirmelidir (Suganuma, 1943: 33). Kitabın ilk kez 1940 yılında yayımlandığı göz önüne alınırsa, Suganuma'nın düşünceleri ile Meiji toplumunu etkilemesi söz konusu değildir. Ancak dönemin entelektüellerinin Filipinlerin ele geçirilmesi ile ilgili düşüncelere sahip olduklarına dair güzel bir örnektir.

Yukarıda adı geçen kişilerin dışında Meiji Dönemi'nde Filipinler ile ilgilenen başka şahsiyetler de olmuştur. Örneğin, dönemin bir diğer önemli kişiliklerinden ve aynı zamanda Suganuma'nın yakın arkadaşı olan Fukumoto Nichinan (1857-1921) da Japonya'nın Filipinlere kadar genişlemesini savunanlardan biridir (Hayase, 1989: 291). Dönemin bir diğer önemli isimlerinden Hattori Tōru, 1891 yılında kaleme aldığı *Nanyōsaku* (南洋策) adlı eserinde Filipinler ve Japonya'nın ticari ilişki kurmaları gerektiğini vurgulamıştır (Setsuho, 2003: 21). Çünkü Tōru, Filipinleri kenevir ve şeker üretiminde, tekstil endüstrisinde potansiyel olarak görmüştür (Matthiessen, 2016: 20).

Meiji Dönemi'nde yazılan siyasi romanlarda da Filipinler, Japonya'nın kolonisi olarak aktarılmıştır. Buna en iyi örnek Suehiro Tecchō'nun (1849-1896) 1891 yılında kaleme aldığı *Nanyō no Daiharan* (南洋の大波乱) adlı eseridir. Suehiro, Avrupa'nın durumunu yakından gözlemlemek için Londra, San Fransisko, Chicago ve New York'a gitmiş, yolculuğu esnasında Filipinler özgürlük hareketinin liderlerinden Jose Rizal (1861-1896) ile görüşmüştür. Görüşmesi esnasında Filipinlerin durumu ile ilgili çok fazla bilgi elde eden Suehiro'da, özgürlük hareketine karşı bir sempati oluşmuştur. Bundan dolayı romanında da devrimcilerin özgürlük hareketlerinden, Filipinlerin bağımsızlığından bahsetmiştir. Eserde, Filipinliler ile Japonların özgürlük mücadelesinde işbirliği yaparak İspanyollara karşı savaşmaları, Filipinler bağımsızlığını kazandıktan sonra bu yerin Japonya'ya sunulması aktarılmıştır (Setsuho, 2003: 24; Yasukatsa, 2007: 21-22). Ancak Suehiro, Filipinlere hiç gitmediği için romanı, ülkenin gerçek görüntüsünü ve yaşamını anlatması bakımından eksiktir. Meiji Dönemi entelektüellerinin düşünceleriyle ve romanların da kurgularıyla, dönemin Japon toplumunun Filipinlere yönelik

algısının şekillenmesinde etkili olduklarını söylemek mümkündür. Filipinlere yönelik Japon göçlerinin artması da bu durumu kanıtlar niteliktedir.

3. Meiji Dönemi Japonların Filipinlere Yönelik Göçleri

Modernleşmeden sonra ağır borçlar altında kalan ve topraklarını kaybedip kiracı konumuna düşen çiftçilerin fakirleşmesi, bunun yanı sıra Japonya'daki nüfus fazlalığı sorunu ve hammadde ihtiyacından dolayı dünyanın birçok yerine Japon göçleri gerçekleşmiştir. Bazıları Kore, Çin, Kuzey ve Güney Amerika'ya göç ederken, bazıları da Güneydoğu Asya Bölgesine, özellikle Filipinlere göç etmişlerdir. Öyle ki Filipinler, yüzde 57'lik oranla en fazla göç alan Güneydoğu Asya ülkesi olmuştur (Yoshikawa, 1992: 44; Hayase, 2012: 70). Yukarıda sayılan nedenlerin yanı sıra; Japonya'nın ekonomik gelişimi için kendine pazar arayışı içerisinde olması ve Filipinlerin, Japonya için uygun bir pazar alanı olarak görülmesi; Filipinlerdeki iş gücü ihtiyacı ve coğrafi yakınlık da Japonların Filipinlere olan göçlerini artırmıştır (Hayase, 1999: 32).

Kayıtlara göre Filipinlere ilk göç edenler Karayukisanlardır.⁴ Karayukisanlar, Filipinlere yasal olmayan yollarla Hong Kong ve Singapur Limanlarından giriş yapmışlardır. Filipinlerin günümüzdeki başkenti Manila'da Karayukisanların görülmesi, 1890 yılına kadar dayanmakta olup, 1900 yılında Filipinlerde 64 Karayukisan'ın olduğu bilinmektedir (Yu-Jose, 1998: 95). Ancak zamanla bu kişilerin varlığı, Filipinler toplumunu rahatsız etmiş ve 1902 yılında Filipinlerde kanunlarla Karayukisanların faaliyetleri yasaklanmıştır. Uygulanan yasağa rağmen hayat kadınlarının sayılarında Birinci Dünya Savaşı'na kadar azalma görülmemiştir. Çünkü 1900 yılından sonra Filipinlerdeki Karayukisanların sayısının artışı diğer bölümde değinilecek olan Benguet yol yapımı etkili olmuştur (Yoshikawa, 1992: 46).

Karayukisanların yanı sıra; inşaat işçileri, tarım işçileri, balıkçılar, tüccarlar ve oduncular da Filipinlere göç etmişlerdir (Hayase, 2014: 11). İnşaat işçileri, Benguet yol yapımı inşaatında çalışmak üzere 1903 – 1905 yılları arasında göç etmişlerdir. Tarım işçileri, adı geçen yol yapımı tamamlandıktan sonra kenevir yetiştirmek üzere yoğun olarak 1905 yılından sonra Filipinlere

⁴ Karayukisan (からゆきさん) kelimesi hayat kadını anlamındadır. Ancak tarih içerisinde Karayuki kelimesi sadece hayat kadınları için kullanılmamış, başlangıçta yani 19.yüzyılda mevsimlik işçi olarak Japonya'dan ayrılan erkek işçilere de Karayuki denmiştir. İşçi olarak giden erkeklerin bulunduğu yerlerde zamanla kadınlar çoğaldığından Karayuki kelimesi, dışarıya giden kadınlar yani hayat kadınları anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bkz: Stockwin, Tamura, 1977: 331; Yano, 1980: 225; Wada, 1986: 303; Hiroshi, Hitoshi, 1998: 21.

gelmişlerdir. Filipinlerdeki balıkçıların faaliyetleri ise, 1900'lü yıllarda başlamıştır. Japon elçilik raporlarına göre, Filipinlerde 1902 yılında 15, 1903 yılında 45, 1906 yılında da 110 Japon balıkçı bulunmaktaydı. Belirtilen dönemler, ilk Japon balıkçı göçü dalgası olup, ikinci göç dalgası ise 1920'li yılların ortasında gerçekleşmiştir (Hashiya, 1986: 142). Çünkü Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen krizle tarım ürünlerinin oranında düşüş yaşanmış, bu durumdan Manila keneviri ve kauçuk üretimi de etkilenmiştir. Japon çiftçi sayısında azalma meydana gelirken, balıkçı sayısında da artış görülmüştür (Adachi, 2011: 347).

Japonların Filipinlere göçleri bazı dönemlerde en üst seviyelere ulaşmıştır. Japon hükümetinin yapmış olduğu istatistiklere göre bunlardan ilki, 1903 yılından 1904 yılının sonuna kadarki olan dönemdir. Bu dönemde göçlerin artmasında Amerika'nın Japonlara yönelik Hawaii göçünü yasaklaması ve Benguet yol yapımı etkili olmuştur. Çünkü Amerika'nın kısıtlaması ile birlikte bazı göç şirketleri, Filipinleri alternatif olarak görmüşler ve Japon işçileri bu ülkeye getirmişlerdir (Yu-Jose, 1998: 96; Hayase, 2014: 11).

4. Benguet Yol Yapımı Faciası

Meiji Dönemi'nde Filipinlere göç eden Japonların tam olarak sayısını ve hangi amaçlarla göç ettiklerini söylemek zordur. Ancak kayıtlara bakıldığında dönemin sonlarına doğru, özellikle 1903 yılından 1904 yılına kadarki süreçte Japonların, Filipinlere genel anlamda inşaat işinde çalışmak amacıyla göç ettikleri görülmektedir (Hayase, 1989: 295). Bu dönemde göç eden Japonlar, Amerika tarafından yaptırılan Baguio'daki Benguet yol yapımında çalışmak üzere gelmişlerdir. Filipinlerde işçi gücü az olduğu ve Amerikan hükümetine göre Filipinliler, fiziken zayıf ve tembel oldukları için yol yapımında dışarıdan işçiye ihtiyaç duyulmuştur (Hayase, 1986: 75-76). Bundan dolayı yol yapımı için Rusya, Almanya, Hindistan, Hawaii, Fransa, Meksika, İngiltere, İsveç, Peru, Çin, Amerika, Japonya vb. olmak üzere toplam 46 ülkeden işçiler gelmiştir (Hayase, 1986: 78). Yolun yapımına 15 Ocak 1901 tarihinde başlanmış, inşaat işi 1905 yılının Ocak ayında da sona ermiştir. Her ne kadar yol yapımı için 46 ülkeden işçiler gelse de çoğunlukla çalışanlar; Japonlar, Amerikalılar, Filipinliler ve Çinliler olmuştur (Hayase, 1989: 190). Japonlar 1903 yılının Ekim ayından 1904 yılının Mart ayına kadar yol yapımında çalışmışlardır. Yol yapımı için ilk Japon kafilesi, 16 Ekim 1903 tarihinde 125 kişi olmak üzere Manila'ya ulaşmıştır. İkinci kafilede sayı biraz daha artarak 166 işçi gelmiştir. Fakat Benguet yol yapımı için giden Japon sayısı ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte yol yapımında çalışan diğer kişilerin de sayısı tam

olarak bilinmemektedir (Hayase, 1989: 171). Ancak Japonların ilk gittikleri tarih olan 1903 yılından yolun yapımının tamamlandığı 1905 yılına kadar yaklaşık 5000 Japon işçinin çalışmak üzere Filipinlere göç ettiği tahmin edilmektedir (Hayase, 1985: 511-512).

Japonya'dan yol yapımı için genel anlamda Fukuoka, Hiroshima, Kumamoto, Wakayama ve Yamaguchi gibi yerlerden çiftçiler gelmişlerdir. Japonların yapmış oldukları anlaşmaya göre; işçilerin sözleşmesi üç yıllık olup, çalışma saatleri her gün sabah 6'dan 11'e kadar, öğleden sonra ise 1'den 6'ya kadar olmak üzere 10 saat olarak belirlenmiştir. Pazar günleri ve Filipinlilerin resmi tatil günlerinde çalışmak işçinin isteğine bırakılmış, eğer işçi çalışmak isterse ücretinin ödeneceği belirtilmiştir (Toraji, 1943: 237-238). Ancak ücret konusunda çalışanlar arasında farklılıklar yaşanmıştır. Çalıştıkları saatlere göre Japonlar, yol yapımında Filipinliler ve Amerikalılara oranla daha düşük ücret almışlardır. En yüksek ücreti Amerikalılar alırken, ikinci yüksek ücret ise Filipinlilere verilmiştir. Japonlar ise üçüncü sırada Çinliler ile aynı ücreti almıştır (Hayase, 1989: 145). Amerikalılar ile kıyaslandığında, Japonların sadece aldıkları maaşın değil, yemek için ayrılan bütçenin de az olduğu görülmektedir. Ancak bu kez Filipinlilerin de aldığı miktar, Japonlar ile aynı oranda azdır. Amerikalılara aylık yemek için 15 dolar verilirken Filipinliler, Çinliler ve Japonlara 5 dolar verilmiştir (Hayase, 1989: 153-154). Konaklama ile ilgili olarak ise anlaşmaya göre; işçilerin kalacak yerleri Beyazlar, Japonlar, Çinliler ve Filipinliler ayrı ayrı yerlerde olmak üzere işveren tarafından karşılanmıştır. İşçilerin kaldıkları yerler de beklemedikleri gibi güzel ve konforlu yerler çıkmamıştır. Her bir yerde 100 kişiden fazla kişi bir arada kalmıştır. Japonlar çatısı akan yerlerde konaklamışlar, ıslak kıyafetleri ve aç bir halde işe gitmek zorunda kalmışlardır (Hayase, 1898: 163-166). Tüm bu olumsuzluklara rağmen en zor işler de Japonlara verilmiştir. Bu durumu eleştiren Yoshikawa Toshiharu, "*Amerikalıların, Çinlilerin ve Filipinlilerin yapamadığı zor işlerde, Japonların kan ve teri bulunmaktadır.*" şeklinde ifade eder (Yoshikawa, 1992: 43).

Filipinlere geldikten sonra düşünülenin aksine yol yapım işinin ağır olması, hayat şartlarının değişmesi, memleket hasreti çekme, olumsuz çalışma koşulları ve hastalık gibi nedenlerden dolayı işçilerin arasında üç yıllık sözleşmeyi tamamlayamadan Japonya'ya geri dönenler olmuştur (Hayase, 1989: 137). Bunun yanı sıra yetersiz beslenme, kötü koşullarda konaklama, sağlık sorunları (dizanteri, tifüs, sıtma ve sinir sistemi hastalığı (beriberi)), yol yapımına yönelik teknik hazırlığın yetersiz olması vb. sebeplerden dolayı hayatını kaybeden çok sayıda Japon işçi de olmuştur (Toraji, 1943: 342-343).

Özellikle sağlık sorunları yaşayan Japonlar; buldukları yerde dil sorunu yaşadıklarından, dertlerini tam anlatamadıklarından ve Filipinlilerin tedavi yöntemleri farklı olduğu için güvenemediklerinden dolayı hastaneye gitmeyi çok fazla tercih etmemişlerdir. Hastaneye gitmediklerinden dolayı kayıt altına alınmadıkları için de, ölen Japon sayısı az zannedilmiştir. Ancak yol yapım esnasında Japonlardan yaklaşık 700 kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (Hayase, 1989: 169). Sadece Japonlar değil, diğer ülkelerin işçilerinden de, zor şartlarda sağlıklı ortamlarda çalıştıkları için hayatlarını kaybedenler olmuştur (Hayase, 1989: 75).

Benguet yolunun yapımı 1905 yılının Ocak ayında tamamlanmıştır. Yol yapımı tamamlandıktan sonra birkaç yüz Japon, Amerika ve Avrupalılarla kenevir yetiştiren Ōta Kyōzaburō (1876-1917) liderliğinde, Mindanao Adası'na giderek Davao merkezli Manila kenevirinin ve kauçuğunun üretimine başlamışlardır (Shin, 1938: 2-3; Hayase, 2014: 13). Kyōzaburō, 1905 yılının Temmuz ayında yetmiş kişilik Japon çalışanıyla kendi adını taşıyan Manila'nın ilk ve en büyük kenevir üretimi ile ilgilenen "Ōta Dūkkāni"ni açmıştır (Hayase, 1985: 512).

Manila keneviri, gemi halatı yapımında kullanıldığından, dış denizlere yolculuğun artmasıyla bu ürüne olan ihtiyaç da artmıştır. Talebin artmasıyla birlikte Japon şirketlerinin sayısında da artış yaşanmış ve bu durum Filipinlerdeki Japon nüfusunun çoğalmasına neden olmuştur (Adachi, 2011: 345-346). Nitekim kenevir üretimi ile birlikte Japonların Filipinlerdeki nüfusu o kadar çok artmıştır ki Filipinlerde Manchukuo gibi Davaokuo kelimesi ortaya çıkmıştır (Hajime, 1990: 40).

Kenevir yetiştiriciliğinin yanı sıra, Benguet yol yapımı tamamlandıktan sonra Filipinlere çoğunlukla marangozluk işiyle ilgilenen Japonlar göç etmişlerdir. Filipinliler, Japonlar kadar yetenekli olmadığından ve Amerikalıların ücretleri de Japonlara kıyasla yüksek olduğundan, Filipinler için Japon marangozlar cazip hale gelmiştir (Hayase, 2012: 23). Bunun sonucunda 1905 yılında 346, 1909-1912 yılları arasında da 318 kişi marangozluk yapmak üzere Filipinlere göç etmiştir. Göç edenlerin sayısında artış yaşanmasına rağmen hiçbir zaman Benguet yol yapımı için göç edenlerin sayısına ulaşamamıştır (Hayase, 2012: 11-13).

Sonuç

Japonya ve Filipinler arasındaki ilişkiler, Hideyoshi dönemine kadar dayanıyor olsa da, ikili ilişkilerin resmi anlamda başlaması, Meiji Dönemi'nde

Filipinlerin Manila şehrinde Japon elçiliğinin açılması ile gerçekleşmiştir. Bundan dolayı Filipinler ve Japonya için Meiji Dönemi, hem resmi ilişkilerin başlaması hem de Japon işçilerin Filipinlere yönelmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu dönemde Filipinlere ilk göç edenler şaşırtıcı bir şekilde Karayukisanlar, yani hayat kadınları olmuştur. Bu durum Filipinlerdeki Japon imajını olumsuz anlamda etkilemiş, Japonya tarafından bu kadınların faaliyetleri küçük düşürücü ve utanç kaynağı olarak görülmüştür. Zamanla da hayat kadınlarının faaliyetleri yasaklanarak varlıkları ortadan kaldırılmıştır. Ancak Filipinlerde oluşan olumsuz Japon imajı ortadan kalkmamıştır. Bu durumu Japonya açısından pek de iyi sonuçlanmayan Benguet yol yapımının da tetiklediğini söylemek mümkündür. Çünkü yol yapımı için Japonya'dan genel anlamda vasıfsız işçiler, yani toplumun fakir kesimi göç ettiğinden, Benguet göçünün Filipinlerdeki Japon imajına olumlu anlamda katkısı olmamış ve Japonya'nın Batılı ülkelere kıyasla geri kalmışlığını göstermiştir.

Meiji Dönemi'nin bir diğer önemi ise, Japonya'nın Filipinlere yönelik işgal düşüncesinin bu dönemde yavaş yavaş şekillenmeye başlamasıdır. Bu konuda dönem entelektüellerin etkisi göz ardı edilemez. Entelektüeller, Japonya'daki nüfus fazlalığı ve kaynak azlığından dolayı toplumu, Güneydoğu Asya'ya yönlendirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda düşüncelerinde Filipinlere de yer verip, Japonya için uygunluğunu dile getirerek, bu ülkenin Japonya'nın toprağı olması gerektiğini savunmuşlardır. Filipinlerin işgali diğer bir deyişle ele geçirilmesi gerektiği noktası, aynı zamanda dönemin edebiyat dünyasında da yerini almıştır. Dönem içerisinde Filipinlerin işgalini içeren siyasi romanların yayımlanması, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Romanlarda, Filipinlerin özgürlüğüne kavuşmasının altında Japonya'nın işgali işlenmiştir. Romanların, toplumun ilgisini çekmede kullanılan en etkili araçlardan biri olduğu göz önünde bulundurulursa, Meiji Dönemi'nden itibaren Japon toplumunda, Filipinlerin işgal edilmesine yönelik algının oluşturulmaya çalışıldığını ve ikili ilişkilerin en azından Japonya açısından barışçıl niyetlerle ilerlemediğini söylemek mümkündür. Sonuç olarak Meiji Dönemi'nde Japonya'nın Filipinlere yönelik ilgisi entelektüellerle başlamış, Filipinlerdeki devrim hareketiyle birlikte bölge; yönetimin, devlet adamlarının, siyasi örgütlerin de ilgilendiği yer haline gelmiştir.

KAYNAKLAR

ADACHI, Hiroaki (2011), *Higashi Ajia Kingendaishi* (東アジア近現代通史), Cilt 4, Tokyo, Iwanami.

- ASAO, Naohiro (2008), “The Sixteenth-Century Unification”, Ed. John Whitney Hall ve Marius B. Jansen, *The Cambridge History of Japan*, Cilt 4, İngiltere, Cambridge University Press, ss. 40-96.
- ATSUSHIRŌ, Ohata (1991), “Daitōa Sensō Izen Nanshinron no Keifu (大東亜戦争以前南進論の系譜)”, Ed. Yano Tooru, *Tōnan Ajia to Nihon (東南アジアと日本)*, Cilt 10, Tokyo, Kōbunsha, ss. 33-48.
- CLULOW, Adam (2013), “Like Lambs in Japan and Devils outside Their Land: Diplomacy, Violence and Japanese Merchants in Southeast Asia”, *Journal of World History*, Cilt 24, Sayı 2, ss. 355-358.
- DÜNDAR, Ali Merthan (2011), *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, Ankara, Ötüken Yayıncılık.
- ELSBREE, Willard H.(1953), *Japan's Role in Southeast Asian Nationalist Movements*, Cambridge, Harvard University Press.
- GOODMAN, Grant K. (1998), “Filipino Secret Agents, 1896 – 1910”, *Philippine Studies*, Cilt 46, Sayı 3, ss. 376-387.
- HAJIME, Shimizu (1990), “Senkanki Nihon. Keizaiteki Nanshin no Shisōteki Haikai (戦間期日本、経済的南進の思想的背景)”, Ed. Ian Brown, Sugiyama Shinya, *Senkanki Tōnan Ajia no Keizaimasatsu (戦間期東南アジアの経済摩擦)*, Tokyo, Dobunkan, ss. 14-44.
- HASHIYA, Hiroshi (1986), “1930endai Zenhanki Firipin ni taisuru Nihon no Keizaiteki Shinshutsu (1930年代前半期フィリピンに対する日本の経済的進出)”, Ed. Hajime Shimizu, *Ryōtaisenkanki Nihon . Tōnan Ajia Kankei no Shosō (両大戦間期日本・東南アジア関係の諸相)*, Tokyo, Ajia Keizai Kenkyūjo, ss. 119-154.
- HAYASE, Shinzō (1985), “American Colonial Policy and the Japanese Abaca Industry in Davao, 1898 – 1941”, *Philippine Studies*, Cilt 33, Sayı 4, ss. 505-517.
- HAYASE, Shinzō (1986), “Bengetto Dōrokōjikō (ベンゲット道路工事考)”, *Nanpō Bunka*, 13, ss. 71-103.
- HAYASE, Shinzō (1989), “Diplomats of Meiji Japan in the Philippines”, *Philippine Quarterly of Culture and Society*, Cilt 17, Sayı 4, ss. 290-308.
- HAYASE, Shinzō (1989), *Bengetto Imin no Kyozō to Jitsuzō (ベンゲット移民の虚像と実像)*, Tokyo, Dōbunkan.
- HAYASE, Shinzō (1996), “Meijiki Nanshinron to Daitōakyōeiken (明治期南進論と大東亜共栄圏)”, *Minami Taiheiyō Kaiiki Chōsa Kenkyū Hōkoku (南太平洋海域調査研究報告)*, 29, ss. 19-28.

- HAYASE, Shinzō (1999), “Japan and the Philippines”, *Philippine Studies*, Cilt 47, Sayı 1, ss. 30-47.
- HAYASE, Shinzō (2012), *Firipin Kingendaishi naka no Nihonjin (フィリピン近現代史なかの日本人)*, Tokyo, Tokyo Daigaku Shuppan.
- HAYASE, Shinzō (2014), *Japanese in Modern Philippine History*, WIAPS Research Series No 5, Waseda University, Waseda.
- HILDRETH, Richard (1855), *Japan As It Was And Is*, New York, Philips Sampson and Company.
- HIROSHI, Shimizu, HITOSHI, Hirakawa (1998), *Karayukisan to Keizaishinsutsu (からゆきさんと経済進出)*, Tokyo, Komonzu.
- HONJŌ, Eijirō (1942), *Senkakusha no Nanpō Keiei (先覚者の南方経営)*, Tokyo, Nippon Hōsō Shuppan Kyōkai.
- HUFF, Gregg (2007), “Financial Transition in Pre-World War II Japan and Southeast Asia”, *Financial History Review*, Cilt 14, Sayı 2, ss. 149-175.
- JUNZO, Lida (1991), *Japan's Relations with Independent Siam up to 1933: Prelude to Pan-Asian Solidarity*, Doktora Tezi, Bristol University, İngiltere.
- MATSUSHIMA, Yasukatsa (2007), *Mikuroneshia — Chiisana Shimajima no Jiritsu e no Chōsen (ミクロネシア—小さな島々の自立への挑戦)*, Tokyo, Waseda Daigaku Shuppan.
- MATTHIESSEN, Sven (2016), *Japanese Pan-Asianism and the Philippines from the Late Nineteenth Century to the End of World War II*, Boston, Brill.
- MEYER, Milton W. (2009), *Japan A Concise History*, İngiltere, Rowman & Littlefield Publishers.
- NISHIOKA, Kaori (1997), *Shingapo-ru no Nihonjin Shakaishi (シンガポールの日本人社会史)*, Tokyo, Kalmia.
- NORMAN, Herbert E. (1944), “The Genyōsha: A Study in the Origins Of Japanese Imperialism”, *Pacific Affairs*, Cilt 17, Sayı 3, ss. 261-284.
- SANIEL, Josefa M. (1963), “Four Japanese: Their Plans for the Expansion of Japan to the Philippines”, *Journal of Southeast Asian History*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 1-12.
- SANIEL, Josefa M. (2006), “Four Japanese: Their Plans for The Expansion of Japan to The Philippines”, Ed. Mark Caprio, Matsuda Kōichirō, *Japan and The Pacific 1540-1920: Threat and Opportunity*, İngiltere, Routledge.
- SEIICHI, Iwao (1962), *Shuinsen to Nihonmachi (朱印船と日本町)*, Tokyo, Shibundō.

- SETSUHO, Ikehata (2003), “Japan and the Philippines, 1885 – 1905: Mutual Images and Interests”, Ed. Ikehata Setsuho, Lydia Yu-Jose, Philippines – Japan Relations, Manila, Ateneo De Manila University Press.
- SHŪSAKU, Tanaka (1942), “Hōjin no Nanpōken Ninshiki to Nanshinron no Hatten (邦人の南方圏認識と南進論の発展)”, Chōsa Kenkyū (調査研究), Cilt 79, ss. 1-13.
- STOCKWIN, Arthur, TAMURA, Keiko (1977), “Karayuki-san: Japanese Prostitutes in Australia, 1887 – 1916”, Historical Studies, Cilt 17, Sayı 69, ss. 323-488.
- SUGANUMA, Teifū (1943), *Shin Nihon no Tonan Yume (新日本の図南の夢)*, Tokyo, Iwanami.
- TOKUSHIRŌ, Ohata (1978), “Nanshin no Shisō to Seisaku no Keifu (南進の思想と政策の系譜)”, Kindai Nihon no Tōnan Ajiakan (近代日本の東南アジア観), Tokyo, Ajia Keizai Kenkyūjo, ss. 1-27.
- TORAJI, Irie (1943), *Meiji Nanshinshikō (明治南進史稿)*, Tokyo, Idashoten.
- WADA, Motoe Terami (1986), “Karayuki-san of Manila: 1890 – 1920”, Philippine Studies, Cilt 34, Sayı 3
- YANAIHARA, Tadao (2008), *Teikokushugika no Taiwan (帝国主義下の台湾)*, Tokyo, Iwanami.
- YANO, Tooru (1980), *Tōnan Ajia Sekai no Ronri (東南アジア世界の論理)*, Tokyo, Chūōkōronsha.
- YOSHIKAWA, Toshiharu (1992), *Kingendaishi no naka no Nihon to Tōnan Ajia (近現代史のなかの日本と東南アジア)*, Tokyo, Tokyo Shoseki, 1992.
- YOSHIKAWA, Yoko (1980), “Beiryōge Manira no Shoki Nihonjin Shōgyō, 1898 - 1920: Tagawa Moritarō no Nanpō (米領下マニラの初期日本人商業, 1898-1920: 田川森太郎の南方関与)”, Japanese Journal of Southeast Asian Studies, Cilt 18, Sayı 3, ss. 387-421.
- YOSHIKAWA, Yoko (1995), “Jose M. Tagawa and the Japanese Commercial Sector in Manila, 1898-1920”, Philippine Studies, Cilt 43, Sayı 2, ss. 162-194.
- YU-JOSE, Lydia N. (1998), “Turn of the Century Emigration: Filipinos to Hawaii, Japanese to the Philippines”, Philippine Studies, Cilt 46, Sayı 1, ss. 89-103.
- YU-JOSE, Lydia N. (1999), *Japan Views the Phillipines 1900 - 1944*, Manila, Ateneo de Manila University Press.

